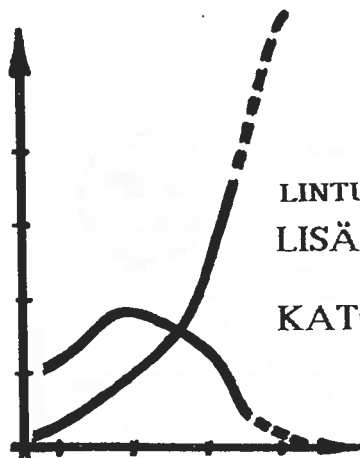

VIRKAMIEHILLE:

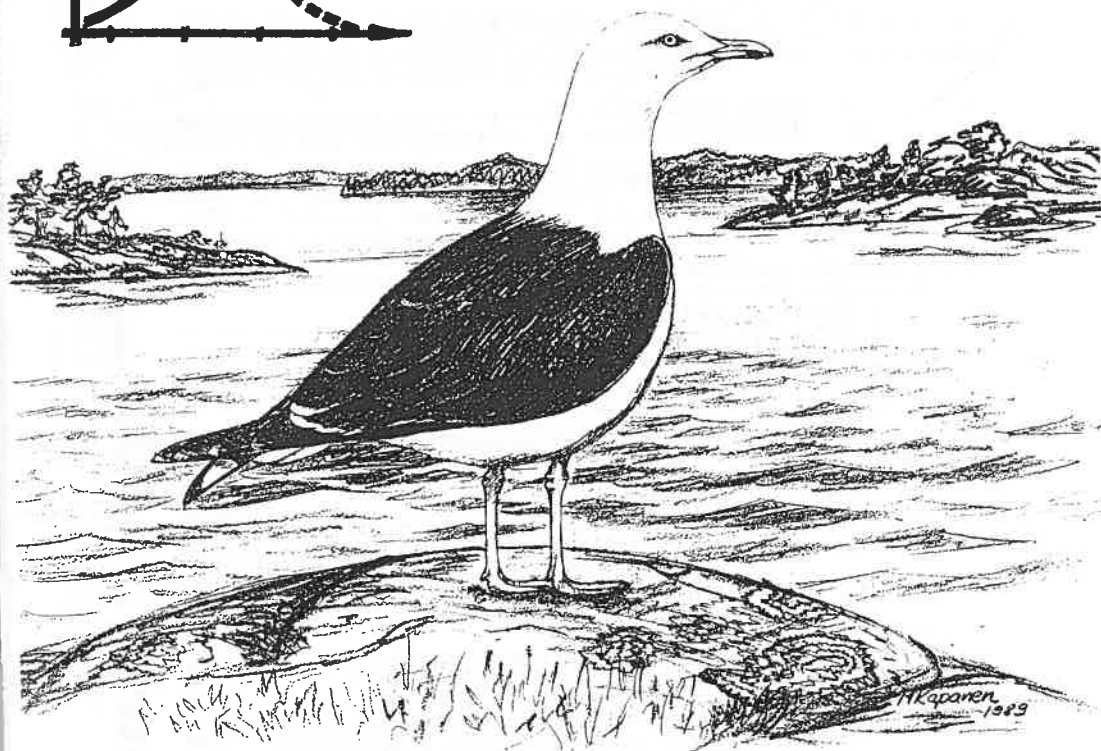
LINTULUOTOJEN SUOJELUTARVE

LINTUHARRASTAJILLE:

LISÄÄNTYYKÖ HARMAALOKKI IÄTI ?

KATOAAKO SELKÄLOKKI ?

SIIPIRIKKO

1/1990 - ERIKOISNUMERO

Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y.

Lintutieteellisten Yhdistysten Liitto r.y.

SIIPIRIKKO 1/1990 -erikoisnumero 17. vsk ISSN 0357-5705

Julkaisija: Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y. ja Lintutieteellisten Yhdistysten Liitto r.y.

Toimitus: Vastaava toimittaja Risto Juvaste
Painotyön valmistelu Juhani Hyttinen

Yhteydet: Risto Juvaste, 80510 Onttola
p. 973-801293 (työ 973-2011/WTOL)

Lintutieteellisten Yhdistysten Liitto r.y.
PL 17, 18101 Heinola, p. 910-152579
Tapani Veistola ja Osmo Ruottinen

Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y.
PL 119, 80101 Joensuu

Puh.joht. Juhani Miettinen, p. 973-821133
Siht. Rauno Nivanaho, p. 973-137277
Rah.hoit. Olli Virmajoki, p. 973-79418

Siipirikko-lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
Tilauhinta 45 mk ja irtonumeroita saa v. 1977-.

Kansikuva: Selkälokki, Matti Kapanen (Käyrä Risto Juvaste)

SISÄLLYSLUETTELO

Lintuluotojen suojelutarveselvitysprojekti	
Projektin käynnistyskurssi 10.3.1990	4
Järvi- ja meriluonnon suojelutilanne	4
Järvi- ja meriluonnon uhat	5
Ympäristöministeriön suojelukeinot	5
Kuikan tilanne	6
Saaristolinnut ja niiden inventoinnista	6
Selkälokin tilanteesta	7
Lintuluotojen suojelutarveselvitykset	7
Projektin käynnistys	9
LYL:n tarjouskirje	9
Projektisuunnitelma	10
Taustat, tavoitteet, toteutus, aikataulu, selvitystyön kustannukset, valtakunnallinen projektibudjetti, projektiorganisaatio, liitteet: Selkävesilinnut, Suojelumahdollisuuksia	
Lintuharrastajille	16
Osallistu valtakunnalliseen projektiin	16
Lintuharrastajan vastauslomake	17
Lokkilintujen rengastustilastoja	19
Laskentaohjeita, Inventointilomakkeen täyttö	20
Laskentaohjeita, erityisohjeita sisävesille	22
Lokkikannoista ja selkälokista erityisesti	23
Lokkikantojen yleiset muutokset	23
Selkälokkikannat järvi- ja merialueilla	23
Miksi selkälokki vähenee	24
Lokkilintujen tulevaisuudennäkymät	26
Joensuun Kontiosuon kaatopaikan lokit	28
Harrastuksena kaukoputkikontrollit	29
Estääkö lokkiviha lokkisuojelun	30
Lähtisitkö autiolla saarelle?	31

MITÄ ? KENELLE ? MIKSI ?

LINTULUOTOJEN JA RANTOJEN SUOJELUTARPEET

Tämä erikoisnumero esittelee käynnistyvää valtakunnallista lintuluotojen suojelutarveselvitysprojektia. Ensisijaisesti 1991 suoritettavan selvitystyön pohjalta voidaan vesialueiden käyttöä suunnitella linnustoa suojellen.

YMPÄRISTÖ- JA SUUNNITTELUVIRANOMAISILLE

Tämän avulla tiedotetaan em. projektista ympäristö- ja suunnitteluviranomaisille, jotta nämä tiedostaisivat lintuluotojen suojelutarpeet ja osaisivat varautua selvitysten tekoon suunnitelmissaan ja budjeteissaan.

LUOTOLINNUSTON SUOJELU

Tämän avulla levitetään tietoa selkävesilinnustosta ja samalla auttamaan uhanalaista selkälokkia. Selvitysten avulla voidaan auttaa myös muuta suojelutyötä ja saada arvokasta lisätietoa selkävesien (=saariston) linnustosta.

SELKÄLOKIN PELASTAMINEN

Suomalaisin lintumme, uljas "frakkipukuinen" selkälokki on uhkaavasti taantumassa. Voimmeko vielä pelastaa tämän uhanalaisen lajin ympäristöongelmista ja yleisestä loppuvaiheesta huolimatta?

RENGASTAJILLE JA LINTUHARRASTAJILLE

Tällä herätetään rengastajia ja lintuharrastajia osallistumaan selkävesilinnuston tarkkailuun ja suojelutyöhön ja annetaan ohjeita selvitysten tekemiseksi. Mukanaolevalla kyselyllä kerätään tarkempaa tietoa selkävesilinnuston parimäärästä ja levinneisyydestä.

ERIKOISNUMERON JAKELU

Tämä postitetaan mm. selkävesialueita sisältävien kuntien ja läänien ympäristöhallinnoille ja seutukaavaliitoille sekä lintuyhdistyksille ja aktiivirengastajille. Yhteispostituskella säästetään huomattavasti monistus- ja postituskuluja. Tämän lehden painosmäärä on 1700 kpl.

KYSELYT, VALITUKSET

Tähän lehteen liittyviin kysymyksiin antaa vastauksia parhaiten kykyjensä viereisen sivun henkilöt. Projektiasioissa voi ottaa yhteyttä muihin projektiryhmän jäseniin. Kaikista kiireistä ym. johtuneista virheistä sekä tekstin ja taiton viimeistelemättömyydestä ottaa päätoimittaja vastuun ja toivoo kaikille hyvää (lintuharrastus)vuotta.

LINTULUOTOJEN SUOJELUTARVE- SELVITYSPROJEKTI

PROJEKTIN KÄYNNISTYSKURSSI 10.3.1990 (Risto Juvaste)

Eläinmuseolla pidettiin Lintutieteellisten Yhdistysten Liiton (LYL) toimesta ja OK-opintokeskuksen tuella selkivesilintujen suojelun suunnittelukurssi. Mm. muutamille loppukursseille lähetetty kutsu oli kerännyt paikalle 15 lintumiestä. Kurssin avauksessa Tapani Veistola (LYL) esitteli lyhyesti kurssin järjestämisen syitä. Seuraavassa olen muistiinpanojeni pohjalta esitellyt muiden pidettyjen esitelmien sisältöjä.

TAPIO HEIKKILÄ, Ympäristöministeriö:

Järvi- ja meriluonnon suojelutilanne

Vahvistettuja suojeluohjelmia on mm. soille, harjuille, lehdoille ja lintuvesille. Valmisteilla on ohjelmat kallioiden, vanhojen metsien ja pienvesien suojelemiseksi. Kansallis- ja luonnonpuistoilla suojellaan myös vesialueita. Saaristomeren ja Itäisen Suomenlahden kansallispuistoalueet muodostuvat kuitenkin varsin hajanaisista saarialueista.

Järvi- ja meriluonnon laajempaa suojelua varten on tehty alustavia inventointeja. Näissä on todettu rantaa Suomessa olevan merialueilla 40.000 km ja järviolueilla 140.000 km. Näistä suojelualueita on noin 1% ja lintuvesialueita noin 2%. "Rakentamatonta" (mökkitiheys alle 4 mökkiä/km) on rantaviivastamme noin 45% eli 80.000 km. Rantojemme suojelutavoitteeksi esitettiin 1985 8.700 km eli 5%, mikä sisälisi 139 valtakunnallista suojelualueita, joista 110 sijaitisi järvilla. Valitettavasti suojelu "hyllytettiin" rahan puutteessa (rantojen lunastushinnaksi arvioitiin 475-1100 milj. mk).

Rantojen suojelun lykkääminen oli valitettavaa, sillä "viimeisten" rantojen rakentaminen on jatkunut kiihtyvällä vauhdilla. Arvokkaista, suojeltaviksi esitetyistä rannoista on nyt viidessä vuodessa rakennettu noin 15% (4600 mökkiä). Kaikkiaan Suomessa on noin 400.000 loma-asuntoa, vuosittainen lisäys on noin 9000 kpl. Huolestuttavinta asiassa on yhtenäisten rakentamattomien alueiden pirstoutuminen, kun suurin rakennusinto kohdistuu nimenomaan luonnontilaisille alueille. Usein tällaiset alueet ovat yhteisöjen omistuksessa. Viime vuosina juuri nämä (mm. valtionyhtiö Enso) ovat innostuneet rantakaavoittamaan alueitaan suojelu-uhan alla. Ilmeisesti salaiset suojelukartat ovat vuotaneet yhteisöjen tietoon.

Arvokkaita ranta-alueita on pyritty suojaamaan rakentamiselta myös seutukaavojen virkistysaluevarauksin, joissa rantaa on 4200 km. Näistä valtaosa eli 3200 km on seudullisesti tai valtakunnallisesti arvokkaita ranta-alueita.

Järvi- ja meriluonnon uhat

Uhat voidaan jakaa mm. seuraaviin pääryhmiin.

1. Välittömät uhat

Rantojen rakentaminen. Hajarakentaminen, rantakaavoitus ja poikkeusluparakentaminen. Painottuu yksityisille rannoille, rannoista on karkeasti ottaen 1/3 yksityisten, 1/3 valtion ja 1/3 yhteisöjen omistuksessa. Eriytyisesti rantakaavoitusjärjestelmä on menetelmänä huono. Tämä maanomistajan kaava mahdollistaa perusrakennusoikeudellaan kaikille paikallisen yllirakentamisen. Sillä ei pystytä riittävästi huomioimaan esim. luonnon- ja maisemansuojelun ja rantojen moninaiskäytön tarpeita.

Lajiston häirintä ja hävittäminen. Erilainen kulutus, veneilyn, leiriytymisen ja kalastuksen lisääntyminen varsinkin ohjaamattomina hävittävät kasvi- ja eläinkuntaa. Esim. asiantuntematon "riistahoitotyö" ja turkistarhaus aiheuttaa tappioita myös suojeltaville lajeille.

Muut ympäristön tilaa huonontavat tekijät. Vesien saastuminen, säännöstely, (öljy)onnettomuudet ja ilman saastepäästöt muuttavat ranta- ja vesiluontoa.

2. Resurssien puute

Valtion ympäristöhallinnolla ei ole riittävästi rahaa ja henkilöstöä suojelutarpeiden selvittelyyn eikä varsinkaan rantojen ja suojelualueiden lunastamiseen. Sama ongelma on kunnissa. Lääkkeitä luonnon pelastamiseen olisi, muttei rahaa tutkimuksiin ja hoidon toteuttamiseen.

3. Kansainväliset uhat

Euroopan yhdentymisen seurauksena Suomen rantoja rakentamaan ja hyödyntämään voisivat tulla esim. saksalaiset ja ylikaupalliset yhtiöt. Sieppaako "suuri raha" Suomen luonnon? Tanskassa laadittiin rantalaki ennen EEC:hen liittymistä. Vastaavat lait ovat myös Ruotsissa ja Norjassa. Saimaan kanavan kansainvälinen avautuminen lisää Saimaan kulutusta.

Ympäristöministeriön nykyiset suojelukeinot

Luonnonsuojelualueiden perustaminen ja osto. Budjetissa 1990 on tarkoitukseen varattu 60 milj. mk, joka on tarkoitettu lähinnä seutukaavojen suojelualueiden ja yleiskaavojen suojeluvaroituksen hankintaan. Eriyistäpauksissa rahaa voidaan käyttää myös uhanalaisten lajien suojeluun.

Virkistysalueiden hankintatuki. Noin 3 milj. mk:lla tuetaan kuntia ja virkistysalueyhdistyksiä aluehankinnoissa. Tuen suuruus on 30% hankintahinnasta.

Kuntien yleiskaavoituksen tukeminen. Miljoonalla markalla voidaan tukea alueellista kaavoitusta. Yleiskaavan avulla pystytään joustavammin ohjaamaan maa- ja vesialueiden käyttöä kuin rantakaavoituksella. Rakennusoikeutta voidaan esim. siirtää suojelualueelta muualle. Rajoituksena tällöinkin on maanomistusolot, sillä perusrakennusoikeus on maanomistaja-kohtainen.

Laadittaessa yleiskaavoja tulisi myös luonnonsuojelun tarpeet selvittää ja huomioida. Kaavat on hyväksyttävä ministeriössä, joka voi hyväksyä tai hylätä kaavaehdotuksen kokonaan tai osittain. Ministeriö ei kuitenkaan voi muuttaa tai "korjata" esityksiä.

RAIMO PAKARINEN, LYL:n kuikkatutkimuksen vetäjä

Kuikan tilanne

Kuikka on eräs selkävesien indikaattorilajeista. LYL:n kuikkaprojektin tuloksena voidaan todeta, että kuikka on varsin hyvin säilyttänyt kantojaan, vaikka poikastuotto ajoittain on jäänyt varsin pieneksi. Nykyisen kuikkakannan arvioitiin olevan noin 6000 paria. Lisähavaintoja pesinnästä ja poikastuotosta tarvitaan edelleen. Varsinainen tehoinventointi ei ole tarpeen.

MIKAEL KILPI, Eläinmuseo

Saaristolinnut ja niiden inventoinnista

Esityksessä painotettiin erityisesti merialueiden tilanteeseen. Merisaaristoon on erikoistunut parikymmentä lintulajia. Niistä merikotka on luonnollisesti erittäin uhanalainen. Vaarantuneita ovat lapasotka ja räyskä, joiden määrät ovat noin 800 paria. Silmälläpidettäviä ja alueellisia erikoisuuksia ovat mm. riskilä, etelänkiisla, mustalintu, merikihu, tylli ja selkälökki.

Merialueillamme on 90.000 saarta (luotoa), joista eteläiset ovat tyyppillisesti kalliosaaria ja pohjanlahtelaiset moreenisaaria. Noin 80% saarista puuttomia, mutta niiden osuus saarien pinta-alasta on vain 20%.

Noin 6000-8000 saaren alueelta on 1980-luvulla tehty linnustoinventointeja. Varsinkin Suomenlahden alueen yleinen linnustotilanne tiedetään aika hyvin. Paikoin on tehty myös tarkkoja linnustoselvityksiä. Lisätietoa tarvittaisiin mm. lintujen habitaattilinnasta ja -riippuvuudesta. Tämä tietämys olisi tärkeä suojelun suuntaamisessa. Toistaiseksi suojelu on ollut satunnaista.

Saarien ja habitaattien laskenta ja arviointi on kuitenkin varsin suuritöistä. Nyt on kehitteillä Landsat-satelliittikuvien tulkinnan hyväksikäyttö habitaattiarvioinnissa. Landsat-kuvien tietoyksikkö on 25*25 m:n ruutu. Kuvien tulkkaamiseen on käytössä Mapmanager-ohjelmisto, joka sallii 255 eri biotyypin samanaikaisen määrittelyn ja käsittelyn. Koko Suomeen rannikon biotyypiseulonta em. tarkkuudella kestää normaalimikrolla noin viisi tuntia. Tämä tulkkauksen tarjoaa

uusina mahdollisuuksia tutkia saaristolintukolonioiden habitaattiriippuvuutta. Esim. räyskän osalta voitaneen odottaa mielenkiintoisia tuloksia. Landsat-kuvien hinta sähköisessä muodossa on 1,50 mk/neliökilometri.

MARTTI HARIO, Riistantutkimuslaitos

Selkälökin tilanteesta

Harion kirjoitus Lintumies 5/89-numerossa kertoo selkälökin ogelamista. Sisävesien julkaistuista laskennoista ja havainnoista esitetty yhteenveto osoitti vastaavaa pesimäkantojen romahdusta myös järviolueilla.

Selkälökin väheneminen on niin huolestuttava ja toisaalta tutkimuksellisesti mielenkiintoinen, että sen tutkimukseen ja suojeluun olisi syytä erityisesti panostaa. Harmaalökin samanaikainen räjähdysmäinen lisääntyminen lähinnä kaato- paikkaaruokailun seurauksena ja harmaalökin vaikutus muihin vesilintukantoihin lisäävät lokkitutkimuksen painoarvon pilviin. Todella harvoin tutkittavaksi löytyy näin rajuja kannanmuutoksia laaja-alaisissa ja suurissa eläinpopulaatioissa.

Lokki-inventoinneissa tulisi näin ollen ottaa irti kaikki mahdollinen. Tavoitteena tulisi olla, että inventoinneissa tehdään vähintään 1-2 käyntiä haudonnan alussa aikuisten määrän selvittämiseksi ja 1-2 käyntiä lentopoikastuoton selvittämiseksi. Emo- ja lentopoikaslaskennoin ei kuitenkaan saada selville taantumisen syitä.

Taantumisen syiden selvittämiseksi tulisi paikoin suorittaa tiheästi toistuvaa tutkimusta poikasia punniten. Tällöin saadaan selville mm. munien syönti (harmaalökki vai emot itse?), poikasten nälkiintyminen, kasvun nopeus, ravintotilanteen vaikutus.

RISTO JUVASTE, lintuharrastaja

Lintuluotojen suojelutarveselvitykset

Itse esittelin ensimmäisen version oheisesta valtakunnallisesta suojelutarveselvitysprojektista. Edelläolevat esitelvät osoittavat selvitysten tarpeellisuuden. Selkävesilintujen pesimäluotoja voidaan suojella parhaiten auttamalla eriasteisten suunniteluviranomaisten kaavoitustyötä käyttökelpoisin suojelutarveselvityksin, jotka selvästi ja perustellen osoittavat suojelutarvealueet. Tämän jälkeen varsinaisen suojelun toteutuu ensin kaavoittamalla suojelualueita ja sitten lunastamalla niitä.

Joitakin suojelutarveselvityksiä on mm. eriasteisten linnustoselvitysten muodossa tehty ainakin kunnille ja ympäristöministeriölle. Tutkimusten tarve on kuitenkin huomattavasti suurempi. Mm. seutukaavojen varausrajauksia on linnustosuojelumielessä usein jouduttu tekemään täysin summittaisena karttatyönä, kun linnustoselvityksiä tai -selvityksiä ei ole ollut saatavilla. Lintuharrastajien tulisi aktiivi-

visesti tarjota palvelujaan eri viranomaisille ja myös suunnittelutoimistoille. Selvityksistä on muutakin välitöntä hyötyä lintutieteelle ja niistä maksetut korvaukset kattavat lintutiedekuluja. Kohtuulliseen määrään asti ko. korvaukset ovat verottomia. Esitetyssä projektissa LYL voi toimia välittäjänä, mikä helpottaa selvitystarjousten tekoa ja laskutusta.

Kaavojen virkistysaluevaraukset rajoittavat kyllä rantarakentamista, mutta virkistyskäytön toteutuminen saattaa lisätä häirintää ja luonnon kulumista. Virkistysalueella saatetaan "laillistaa" esim. kalastelu, auringonotto, surf-faus tai muu pitkäaikainen oleskelu lintuluodolla tai sen välittömässä läheisyydessä. Virkistysaluevarauksia ei näinollen saisi pitää suojelunavarauksina.

Taustatietoja varten tarvitaan myös kansainvälisiä yhteyksiä. Projektin puitteissa tulisi selvittää saaristolinnuston ja erityisesti selkälökin tilanne naapurimaissamme. Mikä lienee tilanne Suomenlahden etelärannikolla, Laatokalla ja Äänisellä?

LOPPUKESKUSTELU

Loppukeskustelusta en tehnyt muistiinpanoja. Projektia pidettiin ehdottomasti tarpeellisena ja teemaltaan hyvänä ja riittävän rajattuna. Projektin edelleenkehittelyyn perustettiin projektiryhmä, joka on nyt kuukauden vienyt projektia eteenpäin. Ryhmän jäseniä ovat Hannu Ekblom, Risto Juvaste, Esa Lammi, Ari Lyytikäinen ja Tapani Veistola. Ryhmä kaipaa vahvistusta.

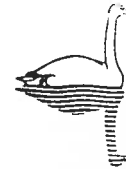

Lokkiluotoja Suvasvedellä. Säilyykö idylli? Ari Lyytikäinen

PROJEKTIN KÄYNNISTYS

Oheinen tarjouskirje lähetettiin liitteineen (vastauslomake ja projektin lyhyt esittely) huuhti-toukokuun vaihteessa selkävesikuntien ja läänien ympäristöviranomaisille sekä seutukaavaliitoille. Seuraavassa esitetään projektisuunnitelma kokonaisuudessaan.

LYL:N TARJOUSKIRJE 20.4.1990

Lintutieteellisten Yhdistysten Liitto r.y.

Ornitologföreningarnas Förbund
The Association of Ornithological Societies in Finland

Ympäristölautakunnalle tai sen tehtäviä hoitavalle lautakunnalle

LINTULUOTOJEN SUOJELUTARVESELVITYKSET 1991

Tarjoamme kunnallenne selkävesilinnuston ja -lintuluotojen suojelutarveselvitystä tehtäväksi mm. yleis- ja rantakaavoitusta varten.

Selvityksen maastotyö tehtäisiin kesällä 1991, mutta esim. tekeillä olevaan yleiskaavaan liittyvä selvitys voidaan kiireellisenä tehdä jo kesällä 1990. Selvityksiä tekevät ensisijaisesti paikalliset ornitologit, mutta Lintutieteellisten Yhdistysten Liiton asettama projektiryhmä ohjaa selvityksen suorittamista ja vastaa sen tasosta.

Hanketta esitellään tarkemmin liitteessä 1. Selkävesilintuja ja lintuluotojen suojelumahdollisuuksia esitellään liitteessä 2.

Toivomme, että harkitsisitte tätä tarjousta ja käsitteletsite asiaa esim. ympäristönsuojelu- tai rakennuslautakuntanne kokouksessa ja ottaisitte selvityksen toimintasuunnitelmiinne vuodelle 1991. Toivomme myös, että asiaa käsiteltyänne ilmoittaisitte periaatteellisen kannanottonne esim. oheisella vastauslomakkeella.

Annamme mielellämme lisätietoja asiasta: toiminnanjohtaja Tapani Veistola, puh. 910-52 579 (24.5.1990 alkaen 918-152 579).

Heinolassa, 26. huhtikuuta 1990

Tapani Veistola
toiminnanjohtaja

PROJEKTISUUNNITELMA (Risto Juvaste 15.4.1999)

VALTAKUNNALLINEN LINTULUOTOJEN SUOJELUTARVESELVITYSPROJEKTI

Tämä projektisuunnitelma esittelee toteutusmallin valtakunnallisen lintuluotojen (selkävesilinnuston) suojelutarveselvitysten tekemiseksi 1990-1992.

1. TAUSTAT

Veneilyn, virkistyskalastuksen ja loma-asutuksen voimakas lisääntyminen on uhkaamassa selkävesien luontoa ja erityisesti niiden linnustoa sekä saaristossa että sisävesillä. Selkävesilinnuston nykytilanne alkaa muistuttaa saimaanorpan ahdinkoa, sillä suurillakin vesialueilla lintujen poikastuotto saattaa olla parin pesimäluodon varassa. Näiden pesimäluotojen inventointi ja suojelu tulee aloittaa ensi tilassa, jotta selkävesillä aikojen alusta olleet linnut mm. selkälokki, räyskä, haahka ja kuikka tulevaisuudessakin olisivat siellä kalastajien ja muiden luonnossaliikkujen ihailtavina.

Varsinkin pitkäikäisten lajien suojelu on erityisen tärkeää, sillä ne saattavat useita vuosia tuloksetta yrittää pesintää perinteisillä pesäluodoillaan. Kun "lintuvanhukset" sitten lopulta jäävät saapumatta, on kato romahdusmainen ja mahdollisesti lopullinen. Selkälokin kannat ovatkin jo romahtaneet joillakin rannikko- ja sisävesialueilla.

Selkävesilinnuston suojelun ohella tulisi luonnollisesti suunnitella laajemmaltikin vesialueiden käyttöä ja veneilyn rantautumisen ja kalastuksenkin ohjaamista tarkoituksenmukaisesti. Näin voidaan pienimmilläänkin vesialueilla säilyttää koko luonnon moninaisuus.

2. TAVOITTEET

Selvitysten tavoitteena on kerätä tietoa tärkeimmistä lintuluodoista ja niiden suojelutarpeista kunnittain tai vesialueittain eri viranomaisille. Selvityksiä käytettäisiin kunnissa ja lääneissä vesien käytön ja rantarakentamisen suunnittelussa ja luonnollisesti varsinaisessa linnuston suojelutyössä.

Tämäntyyppisiä selvityksiä on jo monin paikoin tehty ja ne on todettu erittäin tarpeellisiksi sekä kunta- että läänitasolla, mutta ne ovat olleet varsin heterogeenisiä. Paikallisesti tehtävät selvitykset pyritään normittamaan yhdenmukaiseksi ja vertailukelpoiseksi sekä viranomaiskäyttöön parhaiten soveltuvaksi.

Paikallisista selvityksistä tullaan kokoamaan yhteenvetoja käytettäväksi läänin- ja valtakunnantason suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Projektin yhteydessä luodaan kansainvälisiä yhteyksiä Suomessa uhanalaisten selkävesilintulajien tutkimiseksi ja suojelemiseksi myös muualla. Projektin puitteissa toimitetaan lintuluotojen suojeluesite.

Selvitysten tulosten perusteella pyritään käynnistämään mahdollisia suojelutoimenpiteitä yhteistyössä ympäristöviranomaisten kanssa vuosina 1992-1993.

3. TOTEUTUS

Selvitykset toteutetaan osana yhdessä ympäristöministeriön kanssa laadittua valtakunnallista lintuluotojen suojelutarveselvitysprojektia.

Selkävesilinnuston (lintuluotojen) suojelutarveselvitykset tehdään asiantuntijavoimin LYL:n koordinoimana ja valvomana vesialueittain tai kunnittain. Selvitysten maastotyön kustannuksia korvattaisiin kunnan (tai kuntien) ympäristöhallinnon käyttövaroista.

Selvitykset tehdään pääasiassa vesialueet veneellä kiertäen ja kaikki potentiaaliset luodot tarkastaen vähintään kiikaroiden. Merkittävimpien luotojen lajisto lasketaan luodoille nousten mikäli se ei aiheuta pesinnän häiriytymistä. Kaikki vesialueella tavattavat selkävesilinnut pyritään laskemaan ja mahdollisuuksien mukaan kirjataan myös muita suojelun kannalta merkittäviä havaintoja. Tärkeistä luodoista kerätään tietoa inventointilomakkeelle sekä otetaan valokuvat. Laskenta tulisi tehdä vähintään kahdesti kesän aikana. Laskennassa käytetään ensisijaisesti paikallisia ornitologeja, jotka tuntevat alueen hyvin ja omaavat riittävän määrittäytiedon. Mahdolliset aiemmat havainnot ja laskennat pyritään hyödyntämään selvityksissä.

Valtakunnallisen projektiryhmän toimesta pyritään kokeilemaan mahdollisuutta tehdä laaja-alaisia vertailu- ja kontrollilaskentoja sekä habitaattiselvityksiä käyttäen linjatyyppisiä matalalta suoritettuja ilmakuvia. Habitaattiselvityksissä voidaan tutkia myös Landsat-satelliittikuva-analyysin hyväksikäyttöä.

Loppuraporteissa selvitetään mm. maastotyön tekotapatus, vesialueet ja havaitut lajit sekä arvio niiden parimääristä tutkimusalueella. Raporteissa esitellään tärkeimmät lintuluodot ja niiden yleispiirteet, koko, sijainti yhtenäiskoordinaatein ja lintulajisto parimäärin sekä luotojen "arvo" seuraavin luokituksin:

- I = valtakunnallisesti arvokas lintuluoto
- II = maakunnallisesti arvokas lintuluoto
- III = alueellisesti arvokas lintuluoto
- IV = paikallisesti merkittävä lintuluoto

Raportit varustetaan liitekartoin ja valokuvin. Tärkeimmistä luodoista täytetään liitteeksi myös inventointilomake viranomaiskäyttöä varten. Todella uhanalaisten lajien (esim. merikotka) tarkat pesimäpaikat jätetään raportissa ilmoittamatta.

4. AIKATAULU

Valmistelu 1990

noin 15.2.	Tiedotus alueen "selkävesiornitologeille" ja lintuyhdistyksille ja muille intressiryhmille.
10.3.	Selvitystyön suunnittelukurssi (LYL).
15.3.-15.5.	Tiedotus kohdekuille, seutukaavaliittoille, lääneihin ja ympäristöministeriölle, tarjoukset budjettivaroja varten. Suorittavien ornitologien etsiminen.
15.5.-1.8.	Alustava tutustuminen alueisiin ja menetelmien testaus. Maastotyöt kiireellisillä alueilla.
1.8.-1.12.	Kokemusten ja tulosten yhteenveto. Mahdolliset raportit kiireellisistä selvityksistä ja apuraha-anomukset vuodelle 1991. Henkilökohtaiset yhteydet mm. kuntien virkamiehiin.

Toteutus 1991

15.1.-15.3.	Menetelmien viimeistely ja seminaarin valmistelu, lopulliset tarjoukset kunnille ym.
noin 20.3.	LYL:n seminaari.
1.3.-15.5.	Maastotöiden valmistelu ja tiedotus.
1.5.-1.8.	Projektin maastotöiden toteutus.
1.8.-1.11.	Tulosten yhteenveto ja loppuraportit tilaajille.

Huom. Vuosi 1992 toimii varavuotena niille alueille, joissa toimenpiteitä ei saada aloitettua 1991.

5. SELVITYSTYÖN KUSTANNUKSISTA

Yksittäisen suojelutarveselvitystyön kokonaiskustannuksien on arvioitu olevan keskimäärin noin 50 mk/km². Luonnollisesti vesialueiden laajuus ja rikkonaisuus vaikuttavat selvitystyön määrään. Kustannuksia voidaan tarvittaessa karsia tinkimällä maastotyön määrästä esim. tyytymällä yhteen havainnointikertaan, mutta tällöin selvitystä voitaneen pitää lähinnä esiselvityksenä.

Tutkimuksiin on mahdollista liittää myös tarkempia selvitystyöosuuksia ja muitakin luontoinventointeja. Lopullisen tarjouksen laatii ao. maastotyön vastuullinen tekijä LYL:n kautta tai suoraan tilaajalle. LYL koordinoi selvitystyötä ja vastaa työn tieteellisestä tasosta ja hoitaa tarvittaessa laskutuksen ja korvaukset maastotyön tekijöille.

Selvitykset ovat kunnille varsin edullisia, koska niihin liittyviä tiedotus-, hallinto-, koordinaatio- ja suunnittelukulut maksetaan valtakunnallisesta projektista.

6. VALTAKUNNALLINEN PROJEKTIBUDJETTI

KULUT

Esivalmistelut 1990

Esitiedotus ja kurssi, LYL (talvi-kevät)	3.000 mk
Tiedotus kuntiin, lääneihin yms. (kevät)	5.000 mk
Tutustuminen alueisiin ja testaus (kesä)	15.000 mk
noin 20 aluetta, á 750 mk	5.000 mk
Tiedotustoiminta (syksy-talvi)	
yhteensä	28.000 mk

Toteutus 1991 (+1992)

Valmistelukurssi ja tiedotus (talvi-kevät)	4.000 mk
Valtakunnallinen yhteenveto	20.000 mk
Tiedotustoiminta (syksy-talvi)	3.000 mk
yhteensä	28.000 mk

Projekti- ja johtoryhmä

Kokous- ja matkakulut (20 kok.)	30.000 mk
Kansainvälinen toiminta	20.000 mk
Ilmakuva- ja habitaattilaskennat	30.000 mk
Tapahtumiin osallistuminen	10.000 mk
Suojeluesite	30.000 mk

yhteensä	120.000 mk
KULUT	YHTEENSÄ
	176.000 mk
=====	

HUOM. Maastotöitä (550.000 mk) ja alueelliset yhteenvetoja (75.000 mk) ei ole otettu mukaan valtakunnallisen budjetin loppusummaan, koska ne tullaan kattamaan kuntien ja läänien budjeteista.

RAHOITUS

LYL	15.000 mk
SLL (tiedotus)	5.000 mk
Lintutieteelliset yhdistykset	16.000 mk
Säätiöt yms. apurahat	30.000 mk
Valtio (ympäristöministeriö)	110.000 mk
YHTEENSÄ	176.000 mk
=====	

7. PROJEKTIOORGANISAATIO

Projektin toteutuksesta vastaa viisihenkinen projektiryhmä, johon kuuluu edustajat LYL:stä ja Eläinmuseolta. Projektiryhmä kokoontuu noin kuusi kertaa vuodessa. Projektiryhmä voi kutsua kokouksiinsa alueiden asiantuntijoita.

Maastotyön loppuraportteineen toteuttavat projektiryhmän valvonnassa rengastajat ja lintuharrastajat alueittain joko yksin tai ryhmätyönä esim. lintutieteellisten yhdistysten toimesta.

Projektiryhmä 10.3.1990:

Tapani Veistola, Heinola,	LYL
Esa Lammi, Helsinki,	Eläinmuseo
Hannu Ekblom, Helsinki,	Saaristo
Ari Lyytikäinen, Joensuu,	Sisävedet
Risto Juvaste, Joensuu,	Sisävedet

SELKÄVESILINNUK

Tyypillisimpiä järviolueen selkävesilintuja ovat selkälökki ja kalatiira sekä kuikka ja koskelot. Meren saaristossa lajistoon kuuluvat lisäksi mm. räyskä, lapintiira, merilökki sekä haahka ja monet muut ulkosaariston sukeltajasorsat. Ilman lintuja vesialueemme olisivat "kuolleita", sillä liitävät lokit ja keijumaisesti kalastelevat tiirat ovat näkyvin osa vesialueidemme elävästä luonnosta.

Selkävesilintujen suojelu on myös maisemansuojelua. Näissä teksteissä käsite "selkävesilinnut" sisältää sekä sisävesien että meren saariston linnuston. Vastaavasti "saaristo" voidaan ymmärtää laajasti käsittäen myös järvien saariston.

Selkävesilinnut pesivät ja ruokailevat lähes poikkeuksetta vain avovesillä tai niiden rannoilla. Muita lintuluotojen lajeja ovat mm. harmaa-, kala-, nauru- ja pikkulökki sekä useat puoliskuseltajasorsat, jotka pesivät usein lokkiyhdyksissä. Nämä kaikki ruokailevat ja pesivät myös lammilla ja soilla. Harmaa-, kala- ja naurulökki ovat oppineet ruokailemaan myös kaatopaikoilla, turkistarhoilla ja pelloilla.

Saarilla elää myös useita pikkulintuja, joitakin pienkahlajia ja muutamia päiväpetolintuja sekä joukko pesärosvoukseen erikoistuneita variksia. Kaikki luotojen linnut, meri-, harmaa- ja naurulökkiä sekä varista lukuun ottamatta, ovat pesintäaikaan rauhoitettuja.

Tiirat ovat selkävesien tunnuslajeja. Ari Lyytikäinen

SUOJELUMAHDOLLISUUKSIA

Selvityksissä löydettyjen lintuluotojen suojelu tulisi mahdollisuuksien mukaan aloittaa muun kaavoitus- ja suunnittelutyön yhteydessä. Samalla tyyppilisten lintuluodoiksi sopivien erillisten kallio- ja kaislikkoluotojen suojelu voitaisiin aloittaa laajemmaltikin. Selkävesin lintuluotojen suojelemiseksi mm. lisääntyvän veneilyn ja leiriytymisen paineilta tulisi suojelutoimet aloittaa esim. seuraavin keinoin:

1. Rajoittamalla loma-asuntojen rakentamista luotojen välittömään läheisyyteen (n. 200-500m). Rantakaavat ja rakennusluvut.
2. Rauhoittamalla luotoja luonnonsuojelulaililla, joko kokonaan tai määräaikaisesti.
3. Rajoittamalla kalastusta luotojen välittömässä läheisyydessä.
4. Rajoittamalla mairinnousua luodoille esim. ohjaavin kyltein ("Linnustonsuojeluluoto").
5. Tiedotuksella ja valistuksella.
6. Valvontaa lisäämällä.

Kohtien 2-4 suojeluajaksi riittää aikaväli 15.4.-20.8. Nämä rauhoitetut luodot tai alueet tulee merkitä (kuten mahdolliset norpanrauhotusalueetkin) mm. kalastus-, ulkoilu- ja peruskarttoihin ja merikortteihin. Mahdolliseen selvitysten herättämään suojelutyöhön voisivat viranomaisten ohjauksella osallistua eri järjestöt ja yksityiset suojelijat. Varat suojelutalutisiin yms. välittömiin kuluihin tulisi saada kuntien tai läänien budjeteista tai suojelusäätiöiltä. Mikäli suojelutyössä halutaan rajoittaa esim. harmaalokin lisääntymistä pesimäaikaisin toimenpitein tulee se ehdottomasti suorittaa asiantuntevien ornitologien toimesta, jottei vahingossa tuhottaisi rauhoitettujen ja suojelua vaativien lajien pesiä ja poikasias.

Kunnan ympäristöorganisaation tulisi selvittää ainakin tärkeimpien luotojen maanomistusolot ja pyrkiä käynnistämään esitettyjä suojelutoimenpiteitä maanomistajien kanssa ennen selvitysten julkistamista. Suojelutarpeista tulee tiedottaa rakennus- ja suunnitteluviranomaisille sekä kunnassa että läänissä. Vedenkorkeuden vaihtelun vaikutus suojelutarpeisiin tulee selvittää myöhemmällä seurannalla. Muutenkin suojelutarpeen muuttumista tulee seurata. Rantakaavojen ja vesienkäyttösuunnitelmia laadittaessa tulee tarvittaessa tehdä ao. alueilta tarkemmat selvitykset.

Lokit Savonselän nuotta-apajalla. Risto Juvaste

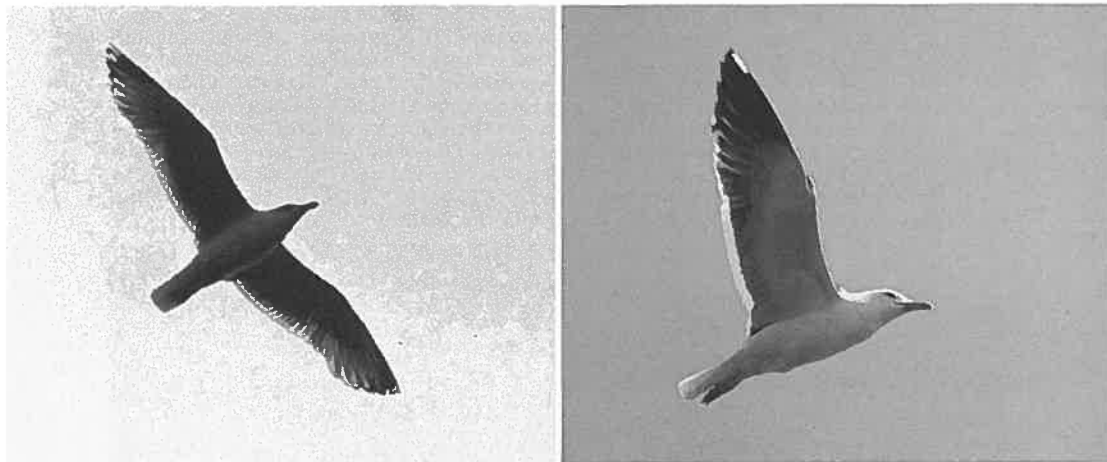
LINTUHARRASTAJILLE

OSALLISTU VALTAKUNNALLISEEN PROJEKTIIN (Risto Juvaste)

Oheisen lintuluotojen suojelutarveselvitysprojektin puitteissa lähetettiin LYL edelläolleen kirjeen vastauslomakkeineen ja projektin esittelyn selkäviesikuntien ja läänien ympäristöhallinnoille sekä seutukaavaliitoille. Kirjeen seurauksena LYL:lle on jo tätä kirjoitettaessa tullut kunnista useita kyselyjä ja muutamia selvitysvarauksia.

Oletko kiinnostunut osallistumaan selkäviesilinnustonsuojeluun kohtuullista korvausta vastaan esim. ensi vuonna? Lisätietoa saat LYL:stä. Selkäviesilintujen ja erityisesti selkälökin osalta olemme kiinnostuneet kaikista levinneisyys- ja pesintätiedoista. Näiden ilmoittamista varten on vieressä yhteyslomake/tarkistuslista, jonka palauttamisesta projektiryhmä olisi tosi kiitollinen. Likimääräisetkin kunta-, ruutu- tai vesialuekohtaiset tiedot, myös negatiiviset (ei pesi), ovat kullannarvoisia. Kaikki lomakkeen palauttajat saavat kiitokseksi vastapalautteen mm. väliraportin muodossa ensi keväänä. Rengastajien toivotaan tietysti kiinnittävän erityishuomiota selkälökkiin. Ohessa on lokkilintujen rengastustilastoja, joita voidaan tulkita monin tavoin.

Ohessa on laskentaohjeita ja inventointien "viranomaislomake" selityksineen. Selvitysraporttien tarkkuus ja laajuus riippuu ao. tilaajan toivomuksista. Raportteja laadittaessa on pyrittävä yksinkertaiseen, selvään, maallikolle suunnattuun esitykseen. Raportin johdanto- ja puiteosiin on projektiryhmältä saatavana mm. tietolevykkeellä (WP tai Teko) valmista pohjatekstiä, jota kehitetään ja täydennetään jatkuvasti. Myös esimerkkejä raportin tulos- ja maastotyöosan mahdollisesta esitystavasta voidaan toimittaa. Raportin liitteeksi kannattaa kirjoittaa myös lehdistötiedote selvityksestä ja sen tuloksista.

Harmaalökin (vasen) ja mustaselkäisen selkälökin tummuuserot näkyvät käsikulissa alhaaltakin. Risto Juvaste

LINTUHARRASTAJAN
VASTAUSLOMAKE (SR1/90)
SELKÄVESI/SAARISTOLINNUSTOPROJEKTI

Palauta heti, ettei unohdu !!!

LYL
PL 17
18101 HEINOLA

puh. 910-152579

OLEN / EN OLE

kiinnostunut selvitysten tekemisestä toiminta-alueellani ja yhteydenotoista alueeni viranomaisiin projektin merkeissä.

ILMOITAN/EN TUNNE

oheisten nimettyjen alueitten (yht.koordinaattiruutu, kunta tai vesialue tms.) selkäviesilinnustosta seuraavia tietoja:

1. arviot selkälökin parimääristä ja esiintymisestä 1989/1990 (arvio ja sen vaihtelualue).
2. arvioita muista luotolajeista alueella.
3. tietoja kantojen kehityksestä.
4. tietoja lokkivihasta tai -ilkevallasta.
5. suoritetuista vastaavista selvityksistä.

VOISIN ANTAA

em. tietoja oheisilta alueilta myöhemmin tai mahdollisesti puhelimitse, vaikka nyt en ehdi niitä antaa.

OTTAKAA YHTEYS

oheisiin ei-rengastaviin lintuharrastajiin, uskoisin heidän pystyvän auttamaan selkäviesilinnustoasiassa toiminta-alueellani.

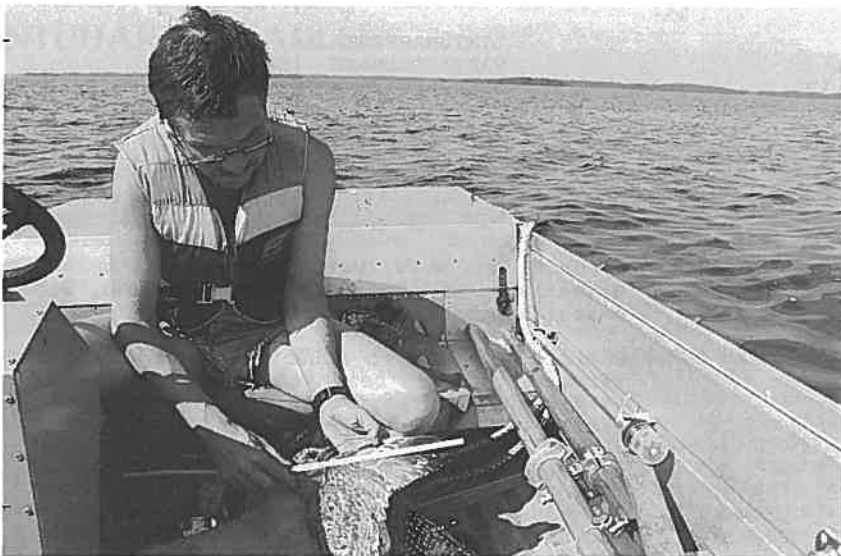
VASTAAJA:

Nimi _____

Puh. _____

Osoite _____

HUOMAUTUKSIA:

Selkälokin poikasen mittausta Puruvedellä. Kari Juvaste

Selkä- ja harmaalokin poikaset pystyy varmuudella erottamaan vasta käsisulkien kehityttyä. Harmaalokin (vasen) käsisulis-
sa on "vipevöintiä". Risto Juvaste

				1	0	3		770
				2	0	2		760
				1	0	1		750
				2	0	1		740
				3	0	2		730
				20	1	1		720
				18	19	1		710
				970	710	0		700
				4	28	5	2	690
				50	570	10	0	680
				8	34	9	5	670
				60	2230	190	60	660
				7	5	1	9	650
				120	470	220	100	640
				10	25	28	13	630
				120	710	360	90	620
				5	17	20	28	610
				130	750	980	690	600
				3	35	40	35	590
				20	290	360	260	580
				10	20	30	40	570
							50	560
							60	550
							70	540

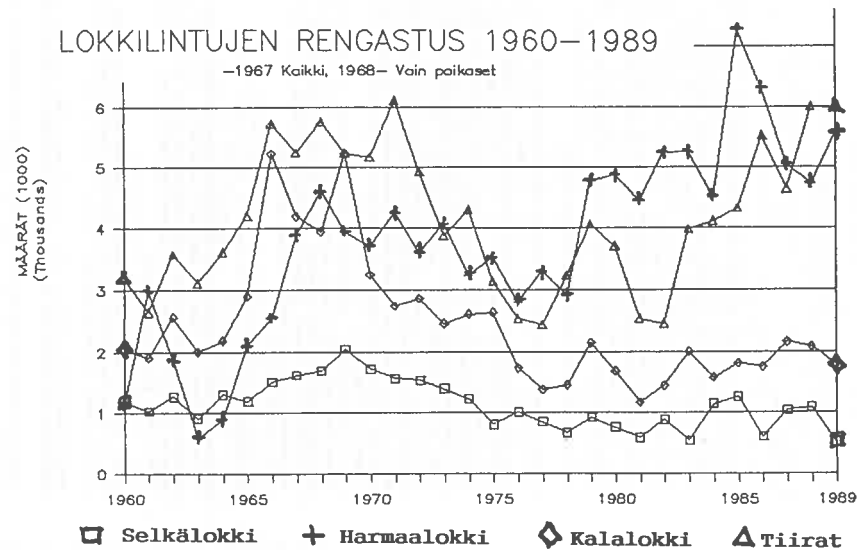
									770
									760
									750
									740
									730
									720
									710
									700
									690
									680
									670
									660
									650
									640
									630
									620
									610
									600
									590
									580
									570
									560
									550
									540
									530
									520
									510
									500
									490
									480
									470
									460
									450
									440
									430
									420
									410
									400
									390
									380
									370
									360
									350
									340
									330
									320
									310
									300
									290
									280
									270
									260
									250
									240
									230
									220
									210
									200
									190
									180
									170
									160
									150
									140
									130
									120
									110
									100
									90
									80
									70

LOKKIEN JA TIIROJEN POIKASTEN RENGASTAJA-MÄÄRÄT JA KESKIMÄÄRÄISET PYÖRISTETYT RENGASTUSMÄÄRÄT 1982-1989 RUUDUITTAIN. YHT. 335 rengastajaa ja n.19.000 lintua.

SELKÄ- JA HARMAALOKIN POIKASTEN RENGASTUS RUUDUITTAIN 1982-1989 (8v kokonaismäärät) Ylempi luku selkälökille (*Larus fuscus*)

LOKKILINTUJEN RENGASTUS 1960-1989

-1967 Kaikki, 1968- Vain poikaset

□ Selkälökki + Harmaalökki ◆ Kalalökki △ Tiirat

Laajoja lähes koko P-K:n kattavia laskentoja olen tehnyt 1987-1989. Näiden kolmen vuoden aikana on parimäärien laskua havaittavissa 10-30% alueista riippuen. Osa materiaalista ei ole vertailukelpoista. Arvioni P-K:n selkälökkikannasta vesialueittain 1989 em. laskentojen perusteella olen esittänyt oheiseen kuvaan. Harmaalokkeja on selkävesillä vielä selkälökkia vähemmän, sensijaan Kesonsuolla pesi 1989 yli 500 harmaalokkia (Palviainen, P.; Siipirikko 4/1989).

Eri laskentojen perusteella voidaan sisävesien selkälökkikannan arvioida olleen vuonna 1989 noin 1200 paria. Maksimissaan 1950/60-lukujen vaihteessa parimäärien voidaan arvioida olleen lähes 4000.

Merialueiden selkälökkimäärät

Saaristolintukantoja on seurattu joillakin alueilla systemaattisesti jopa 40 vuoden ajan. Saaristolinnuston seuranta-tutkimus käynnistyi Eläinmuseon ohjauksessa 1984. Muutenkin saaristosta on tehty useita linnustotutkimuksia. Oheisessa kuvassa on lökkikantojen kehityskäyriä Suomenlahdelta 1930-1980 (Kilpi, Puntti ja Toivonen, Ornis Fennica 4/1980).

Suomenlahden selkälökkitalanteen rajua muuttumista erityisesti aivan viime vuosina esittelee M. Hario (Lintumies 5/1989). 1960-luvulta huvenneet kannat notkahtivat tutkimusalueilla vielä vuosina 1985-89 alle puoleen (1958 parista 889 pariin). Kannat ovat huvenneet myös muualla saaristosamme ja muissa Pohjoismaissa sekä ainakin Virossa. Kokkolan saaristossa lasku alkoi laskentojen mukaan vasta viime vuosina. Syytä tähän "myöhästymiseen" voivat olla kantojen keskittyminen laskenta-alueille sekä harmaalökkikantojen runsastuminen vasta viime vuosina.

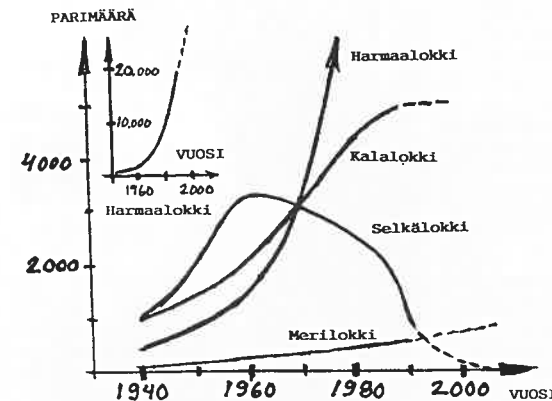
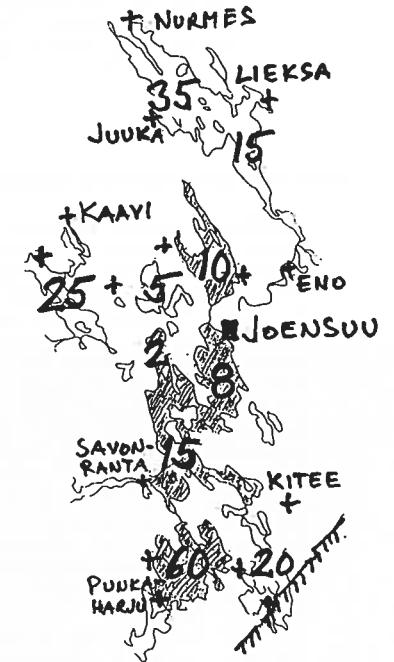
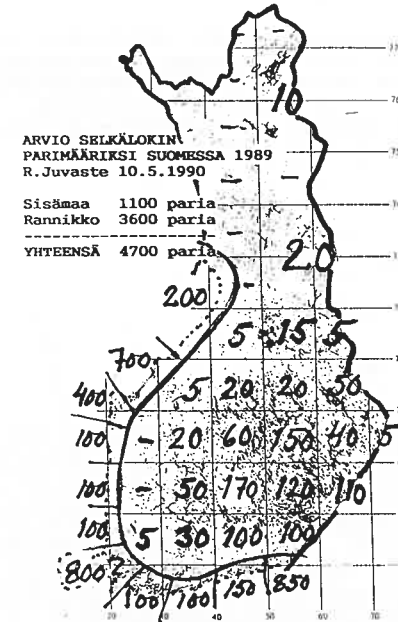
Yhteenvetona voitaneen arvioida selkälökin merialuekannan tipahtaneen kahdessakymmenessä vuodessa 15.000 parin maksimikannoista noin 3.600 pariin.

Miksi selkälökki vähenee ?

Oheisiin kuviin olen hahmotellut selkälökin parimäärien nykytilannetta. Julkaisujen ja haastattelujen pohjalta kiireessä laatimiini parimääräarviointiin ja käyriin tulee suhtautua varauksella, varsinkin alueellisesti. Tilannearvio on laadittu herätteeksi ja keskustelun pohjaksi. Saadun lisätiedon pohjalta arviot tullaan tarkentamaan ja korjamaan ensi talvena.

Mutta miksi selkälökki vähenee niin romahdusmaisesti? Tätä kysymystä on Riistantutkimuslaitoksen Martti Hario ansiokkaasti käsitellyt Lintumies 5/1989-lehdessä artikkelissaan "Miksi selkälökki vähenee itäisellä Suomenlahdella". Jokaisen asiasta kiinnostuneen tulisi tutustua ko. kirjoitukseen. Tiivistäen voidaan selkälökin kannan romahdukseen esittää syyksi huono poikastuotto ja poikkeuksellinen aikuiskuolleisuus. Mistä nämä sitten johtuvat?

Huonoon poikastuottoon vaikuttavia syitä ovat voimakkaasti lisääntyvän harmaalökin aiheuttamat poikastappiot ja ilmeisesti muuttomatkoilla saatujen ympäristömyrkyjen (DDT?) aiheuttamat pesintähäiriöt, esim. poikasten ruokkimattomuus. Mikäli poikasia syntyy, ne ovat Harion mukaan tyylyssä tilanteessa: "Kun emo ei ruoki, ne kuolevat nälkään ja kun emo ruokkii hyvin, harmaalökki syö ne." Lisäksi pesintä usein epäonnistuu lökkivihan ja tahattoman häirinnän seurauksena, varsinkin järviolueilla.

LOKKIKANTOJEN KEHITYS SUOMENLAIDEN POHJOISRANNIKOLLA (Kilpi, Puntti, Toivonen, Hario ym., ennuste Juvaste)

SELKÄLÖKKI IDÄN VESILLÄ 1989 yht. 195 paria R. Juvaste

Varjostetuilla selkävesillä olivat lökkilintujen parimäärät 1987 laskennoissa seuraavat:

- selkälökki 135
- harmaalökki 95
- kalalökki 420
- naurulökki 520
- kalatiira 510

Selkälökin parimäärä putosi näiden heinäkuisten laskentojen mukaan 135:stä 100:aan kahdessa vuodessa.

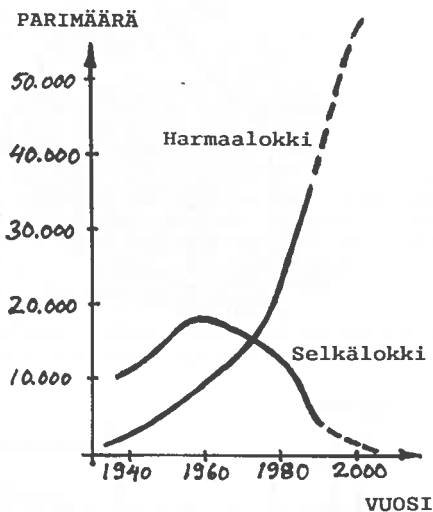
Pesimäkannan romahtamisen ainoa selitys on aikuiskuolleisuuden voimakas kasvu. Miksi normaalisti pitkäikäiset selkälokit (ikä jopa 30 vuotta) eivät enää palaa muuttomatkoihintaan Keski-Afrikasta? Tähän ei tiedetä vastausta, mutta syyksi voisi arvailla myrkkijä, joita monissa Afrikan maissa vielä surutta syydetään luontoon.

Suomen selkälökki on todella pulassa. Hario lopettaakin artikkelinsa seuraavaan toteamukseen:

"Olemmeko tulleet tilanteeseen, jossa selkälökin poikaskuolemilla ei ole enää välitöntä osuutta kannankehityksessä? Pesimäpaikoilla tehtävä työ pesimämenestyksen parantamiseksi saattaa olla hukkaan heitettyä, ja katseet tulee kohdistaa muutto- ja talvehtimisalueiden suuntaan."

Lokkilintujen tulevaisuudennäkymät

Vaikka ennustaminen on aina epävarmaa, uskoisin ainakin harmaalokin kantojen edelleen kasvavan vähintään nelinkertaiseksi, alueellisesti jopa kymmenkertaiseksi. Nykyisen kannan arvioisin olevan noin 40.000 paria, joista Suomenlahdella 20.000, sisämaassa 10.000 ja Pohjanlahdella 10.000. Edellytyksenä kannan kasvulle on, ettei jätehuollon tasoa nosteta ja harmaalokikannan rajoittamiseksi ryhdytä radikaaleihin toimiin. Nykyiset rajoitustoimet eivät ole estäneet kannan kasvua Suomenlahdella.

Kasvavien kantojen myötä harmaalokki tulee valtaamaan yhä enemmän selkävesien pesimäluotoja ja tunkeutuu myös lintujärville, jopa kaupunkieihin.

Muille vesialueen linnuille harmaalokin lisääntyminen on osoittautunut kohtalokkaaksi. Vaikka se pääosin noutaakin ravintonsa jätealueilta, niin osa kannasta näyttää erikoistuvan tappajiksi. Tässä tilanteessa vähenevät vesialueilla luonnon ehdoilla elävät lajit, varsinkin koloniapesijät kuten tiira, selkä-, kala- ja naurulokki, mutta myös loppukoloniaoissa pesivät vesilinnut.

Nauru- ja kalalokin kannat pysyvät kuitenkin kokonaisuutena ennallaan ihmisen ansiosta, vaikka ne ovatkin paikoin taantuneet. Kyseiset lokit ovat oppineet hyödyntämään ihmisen jätteitä ja peltoja ja hakemaan myös pesimäsuojaa ihmisen läheltä. Toisaalta ihmisen levittämät saasteet ja myrkyt saattavat nopeasti romahduttaa näiden kulttuurihaukusten lajin kannat. Helsingin Vanhakaupunginlahti on tästä oiva esimerkki: Kyläsaaren jätteenpolttolaitoksen kupeella ollut tuhatpäinen kolonia kuihtui muutamaan lokkiin.

Selkälökin tulevaisuus

Suomen selkälökki kuuluu uhanalaisuusluokituksessa ns. silmälläpidettävien lajien joukkoon. Nykyisen kehityksen valossa se olisi pian syytä siirtää vaarantuneiden lajien listalle, erityisesti sen suppea levinneisyysalue huomioon. Ainakin alueellisesti sekä järvi- että merialueella se on hävinnyt tai häviämässä ja näinollen uhanalainen. Huolestuttavinta on sen ilmeisen heikko poikastuotto ja selvä väheneminen koko nimirodun suppealla levinneisyysalueella. Jos se johtuu harmaalokin voittokulusta kaatopaikka- ja turkistarharuokinnan ansiosta ja myrkyistä selkälökin talvehtimisalueilla, niin tämän skandinaavisen erikoislajin tulevaisuus näyttää synkältä. Kaikki mahdollinen tulisi mielestäni tehdä tämän "frakkilinnun" pelastamiseksi.

Selkälökin (kuvissa) ja harmaalokin untuvikkoja ja munapesiä ei yleensä pysty erottamaan toisistaan. Ari Lyytikäinen munapesä. Risto Juvaste poikaset.

JOENSUUN KAATOPAIKAN LOKIT (Juha Miettinen)

Kontiosuon kaatopaikan linnustoa tutkittiin vuoden 1989 aikana PKLTY:n toimesta. Selvitys oli Joensuun kaupungin tilaama ja se keskittyi varis- ja lorkkilintuihin. Tutkimuksesta tulee perusteellisempi yhteenveto Siipirikon kolmosnumeroon ja tässä käsitellään vain osaa lorkkiaineistosta.

Lorkkien määrät

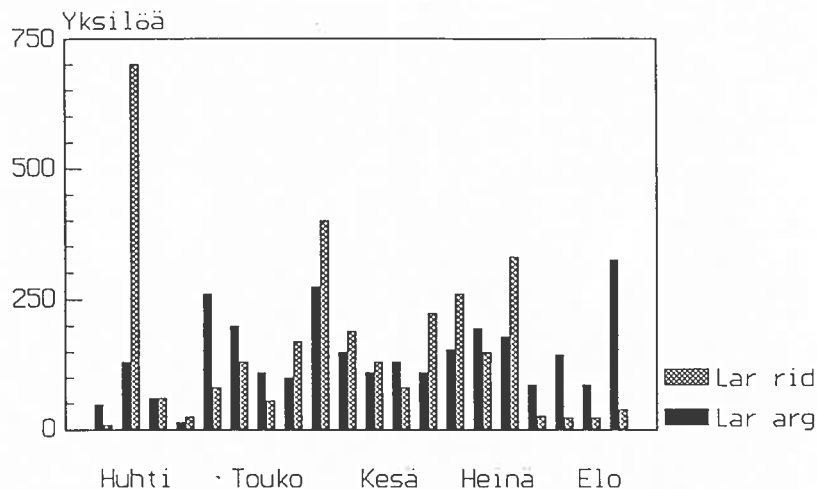
Naurulorkkien määrä oli suurimmillaan keväällä päämuuttoaikaan, jolloin enimmillään oli paikallisena 700 yksilöä. Päämuuttovaihe kesti hyvin lyhyen aikaa lorkkien hajaantuessa pesimäpaikoilleen. Pesintäaikaan kesäkuussa oli naurulorkkeja kaatopaikalla 100-200 yksilöä ja poikasten tultua lentokykiseksi heinäkuun alkupuolella laskettiin enimmillään 330 yksilöä.

Kalalorkit eivät juuri hakeutuneet kaatopaikalle; suurin parvi vain korkeintaan 5 yksilöä.

Selkälorkki tavattiin vain kerran (20.5.).

Harmaalorkkien määrät lisääntyivät tasaisesti huhtikuun alun 40 yksilöstä toukokuun 150-250 yksilöön. Kesä-heinäkuussa kaatopaikalla viihtyi 100-300 lorkkia; suurimmillaan määrä oli elokuussa, jolloin valtaosa linnuista oli nuoria (1 kv).

HARMAA- JA NAURULORKKIEN MÄÄRÄT
HUHTI-ELOKUUSSA 1990

Lorkkien lentosuunnat ja pesimäalueet

Naurulorkit saapuivat kaatopaikalle pääasiassa Pielisjoelta ja Pyhäselältä. Linnut olivat todennäköisesti peräisin useista pienehköistä kolonioista, joita on tiedossa em. vesistöjen rannoilta.

Harmaalorkkeja pesii lähijärvillä vain yksittäispareina (R.Juvaste suull.). Ainoa merkittävä kolonia sijaitsee tietyvästi Ilomantsin Kesonsuolla (yli 500 paria; Palviainen). Harmaalorkkien lentosuunnat pesintäaikaan viittaavat siihen, että ainakin osa Kesonsuon lorkkeista kävisi ravinnonhankinnassa Joensuussa asti (n.60 km lyhintä reittiä). Kesonsuon kolonia on kasvanut 1980-luvun aikana (Palviainen) ja samaan aikaan on kesäkuussa havaittujen vanhojen harmaalorkkien määrä kasvanut Kontiosuon kaatopaikalla (Miettinen, julkaisematon).

Viite: Palviainen, P. 1989: Vesi- ja lorkkilintujen suhteesta Kesonsuolla. Siipirikko 16(4):109-117.

HARRASTUKSENA KONTROLLIT (Hannu Ekblom)

Renkaiden lukeminen kaukoputkella eläviltä linnuilta on Suomessa varsin uusi, mutta yleistynyt lintuharrastuksen muoto. Itse aloitin harrastuksen keväällä 1984 huomattuani sattumalta värirenkaan erään naurulorkin jalassa. Kyseinen lintu oli rengastettu Tanskassa 1979. Aktiivisesti olen alkanut lukea renkaita aivan viime vuosina. Muutamassa vuodessa olen lukenut yli 200 kontrollia noin 150 linnusta. Lajeja on kertynyt yksitoista ja rengastusmaita kahdeksan.

Harrastus vaatii hyvää optiikkaa ja hyviä sääolosuhteita sekä luonnollisesti hyvää näköä, sillä varsinkin normaali-renkaiden stanssausten lukeminen on todella tarkkaa puuhaa. Numero- ja kirjaintunnuksen lisäksi on usein pystyttävä lukemaan myös pienellä tekstillä stanssattu maan tai paikkakunnan nimi. Renkaiden luettavuutta haittaa vielä kuluneisuus, auringon häikäisy ja ylösalaisin asetettu rengas. Yhtään epävarmaa tietoa ei Eläinmuseolle pidä toimittaa.

Värirenkaiden lukeminen onnistuu yleensä yhdellä katsomalla, mutta tällöinkin on syytä olla huolellinen. Myös värirenkaat kuluvat ja niiden värit haalistuvat, vaikka muovirenkaiden materiaalit ovat viime vuosina parantuneet. Yksiväristen värirenkaiden rinnalle on tullut ns. duplex-renkaita. Näihin kaksikerrosmuoveihin on kaivertaan saatu erivärisinä selvästi näkyviä ja kestäviä tunnuksia. Värirenkaita luettaessa on erityistä huomiota kiinnitettävä renkaiden sijaintiin ja keskinäiseen asemaan. Renkaat voivat sijaita myös kaulassa ja nilkan yläpuolella sääressä.

Mielenkiintoisimpia ja samalla tieteellisesti arvokkaimpia ovat kontrollisarjat, joissa sama lintu on luettu jopa useita kymmeniä kertoja eri maissa ja paikoissa. Esimerkkinä mainittakoon 1980 Malmössä normaalirenkaalla rengastettu

naurulokki, joka värirengastettiin Kööpenhaminassa 1985. Tästä linnusta minullakin on viisi eri paikoista olevaa kontrollia. Näin tavallisimmasta kontrollilinnustakin voi saada todella yllättäviä havaintosarjoja. Niinpä naurulokkien staijaaminen on minusta aina jännittävää, vaikka minulle naurulokkikontrolleja on kertynyt pitkälti toistasataa. Eniten arvostan kuitenkin kuningaslintuna pidetyn korpin rengaskontrolleja. Normaaliarenkaista lukemiani korppi-kontrolleja on minulle kertynyt parikymmentä.

Tällä jutulla haluan innostaa mm. bongareita bongaamaan rengastuskontrolleja, erityisesti liikkeessaan satamissa, toreilla ja kaatopaikoilla, missä lintuparvet ovat riittävän paikallisia ja kesyjä. Samalla rengastajat saavat palkkion rengastuksistaan ja tutkijat erityisen arvokasta aineistoa mm. muutto- ja ekologia tutkimuksiin. Minusta on myös tärkeää, että kontrolloitaessa kaukoputkella eläviä lintuja ne jatkavat häiriintymättä normaalia elämäänsä. Kontrolloinnin jälkeen jää aina odottamaan, koska (ja kuka) tapaa tuon tutun seuraavan kerran.

Varoitan vielä, kuten eräs lintukaverini varoitti minua, "Siihen tulee himo!"

Selkä- ja kalalokkien siestaa Puruvedellä. Risto Juvaste

ESTÄÄKÖ LOKKIVIHA LOKKISUOJELUN ?

(Risto Juvaste)

Pyysin ystävääni kirjoittamaan, mitä sana "lokki" tuo mieleen. Varmasti yleistä mielipidettä hyvin kuvaten hän kertoi mielikuvistaan mm. seuraavasti:

"Ensimmäisenä juotuivat mieleen negatiiviset mielikuvat. Vastenmieliset lemuavilla kaatopaikoilla käynnit lämpiminä kesäpäivinä, jolloin satapäiset lokkilaumat tepastelevat jätteitten seassa ilmiselvästi tyytyväisenä helppoon saaliseen. Mieleeni tuli myös lapsuudestani kotikyläni syrjäinen järvi, jonka loppikannan "räjähdysmäisen" kasvun rajoittamiseksi järjestettiin suurisuuntaiset lokin munien hävitysseremoniat. Pesien hävittäjiä pidettiin sankareina, vaikka itse loppikantaan hävityksellä ei tainnut olla mitään vaikutusta. Jo tuolloin juurtui mieleeni, että lokki kuului jotenkin parialuokkaan lintujen maailmassa."

"Lokkihan se tepastelee myös toreilla ja satamissa pulu ja varpunen kannoillaan etsimässä makupalvoja roskalaatikoilta ja toripöytien alta. Julkisten patsaitten ja monumenttien arvokkuuskin näyttää kyseenalaiselta lokkien ja pulujen ulostekuorrutuksen alla."

"Nämä negatiiviset mielikuvat on aktiivisesti hävitettävä mielestä, ennenkuin sinne tulee tilaa miellyttävälle loppiajatuksille. Oikein kun antaa ajatuksen lentää kesäisille järvenselille, niin vasta silloin huomaa lokin olevan olennainen osa Suomen kesää. Sen sulava lento sinistä taivasta vasten ja veteensyöksähdykset sekä ylväs hahmo autiolla luodolla kuuluu erottamattomasti suomalaiseen järvimaiseen."

Ottaessani kantaa selkävesilintujen ja selkälokin puolesta törmään usein vastaaviin antipatioihin lokkeja kohtaan. Lähes poikkeuksetta lokit koetaan saastuttavina, likaavina, ahneina ja äänekkäinä kaatopaikka- ja torilintuina. Riistamiehet ja useat kalastajat pitävät kaikkia lokkeja haittalintuina, vaikka totuus on usein päinvastainen. Turkistarhaajat yrittävät usein "ratkaista" siisteysongelmiin summittaisin, jopa laittomin myrkytyksin. Lokkien liikkuvuus ja usein änekäs parviesiintyminen johtaa helposti mielikuvaan, että niitä on liikaa jokapaikassa. Harva tulee edes ajatelleeksi, että lokkejakin on useita eri lajeja, jotka suuresta yhdennäköisyydestään huolimatta ovat pitkälle erikoistuneita mm. ravinnoltaan. Jopa tiirat sekoitetaan yleisesti pienempiin lokkeihin. Selkälokki lienee useimmille jo nimenäkin vieras.

Näiden ennakkoluulojen maailmassa on joskus todella vaikea perustella loppiluotojen ja selkälokin suojelun tarpeellisuutta. Yleisen loppivihan poistamiseksi edes osittain joudutaan tekemään paljon työtä. Asennemuutos voitaisiin aloittaa suomalaisimman lintumme, uhanalaisen, frakkipukuisen, sirosiipisen selkälokin avulla. Voimme ehkä onnistua, onnistuihan asennemuutos laulujoutsenen ja kalasääksenkin kanssa...

Pyhäjärven lokkiluoto kutsuu ... Risto Juvaste

LÄHTISITKÖ AUTIOLLE SAARELLE ? (Risto Juvaste)

Haluaisitko viettää osan kesääsi ylläolevalla autiolla saarella tarkkailemalla tai kuvaamalla selkä- ja harmaalokkien elämää aitiopaikalta? Olen saanut touko-heinäkuuksi käyttööni noin 1000 neliön kokoisen lokkiluodon Kesälahden Pyhäjärveltä. Ko. luodolla pesii noin 80% Pyhäjärven suurlokeista, puolet selkälokkeja ja puolet harmaalokkeja. Käydessäni luodolla 14.5.1990 oli pesiä 23 kpl, mutta pesinnän aloitus oli ilmeisesti vielä kesken varsinkin selkälokin osalta. Aikuislintuja oli paikalla noin 60-70 kpl.

Luodon keskellä on pieni kesämökki, josta käsin lokkeja voi helposti tarkkailla. Viimevuonna lähimmät pesät olivat seinänvierustalla ja ikkunoista näki kymmenkunta selkälokin pesää. Tarkkailun helpottamiseksi olen aloittanut piilokojukäytävien rakentamisen. Niistä voinee tarkkailla lähes kaikkia pesiä.

Pyrin itse viettämään tänä kesänä ko. luodolla yhteensä parikymmentä päivää tarkkaillen ja mahdollisuuksien mukaan emojakin rengastellen ja samalla erästä kirjaa kirjoittaen. Jos olet kiinnostunut vähintään vuorokauden pituisista vierailu-, tarkkailu- tai kuvauskäynneistä luodolle, niin ota yhteyttä (ks. sivu 2), kuljetukset järjestyvät kyllä.